

Natuurbeheer? Mensenwerk!

INTERVIEW

B INNENKORT NEEMT GER FRENKEN OFFICIEEL AFSCHIED ALS DIRECTEUR-RENTMEESTER VAN STICHTING HET LIMBURGS LANDSCHAP. RUIM 20 JAAR WAS HIJ VERANTWOORDELIJK VOOR HET REILEN EN ZEILEN VAN DE STICHTING.

LIEFDE VOOR DE NATUUR

‘We hadden thuis een gemengd bedrijf, op zandgrond. Ik had een heel stel oudere broers en zussen dus veel ‘vaders’ en ‘moeders’. Ieder had zijn eigen taak en daar doe je als jong menneke spontaan in mee, je krijgt zo vanzelf een groepsgevoel. Het was met zo’n groot gezin druk, dus ging ik al heel jong met vader en de oudere broers naar ‘de ontginning’ kilometers verderop, onder andere in het Ayermeer. De meiden bleven bij moeder, zo was dat toen. Door dat samen doen ben ik ook met het boerenleven vergroeid geraakt. Ik was het liefste boer geworden, maar mijn oudere broer nam volgens de traditie de boerderij over. Ik was 12 en toen moesten we weg omdat Nieuw-Bergen uitbreidde. Waar onze boerderij lag, ligt nu een zalencentrum en een woonwijk. We namen een boerenbedrijf op Ceres over, bij Siebengewald. We hadden in Nieuw-Bergen een gemengd bedrijf met koeien, varkens, kippen, asperges en nog met paarden en dat ging met de doorstart grotendeels weg. We werden een melkveebedrijf met akkerbouw en met tractoren. We woonden in plaats van aan de rand van het dorp ineens aan de rand van de hei. Een groot deel van het toenmalige bedrijf is nu na natuurontwikkeling onderdeel van de Eckeltse Bergen van Het Limburgs Landschap geworden. Voor mij veranderde er veel. Zat ik daar ineens in mijn pubertijd, achteraf, in plaats van bij mijn vriendjes in Bergen, dus niets te doen. Toch heb ik ook veel dierbare herinneringen aan het samen werken op de nieuwe boerderij, fascinerend vond ik het dat ik regelmatig met de jachttopzichters van Landgoed Bleijenbeek mee mocht. Het ‘miegelde’ bij ons

'Nationaal Park De Maasduinen en het bezoekerscentrum kwam op of beter gezegd in de sluis van het Reindersmeer. Het was een jongensdroom er aan bij te kunnen dragen de Maasduinen tot één geheel te maken. Dat wat ooit 'woeste grond' was, is nu de kernkwaliteit van de regio.' Foto Henk Heijligers.

van de konijnen, maar door myxomatose werd dat later minder. Van Frans van Doren, een goede kennis van mijn ouders, die artikeltjes schreef in de krant, kreeg ik een vogelboekje en hij inspireerde me om hiermee verder te gaan. Ik ging sparen voor een verrekijker. Mijn vader zag dat alles ging veranderen en stimuleerde dat de jongens gingen leren. Omdat ik geen boer kon worden en wel buiten wilde werken, attendeerde mijn leraar op de MULO in Bergen mij op de bosbouwschool in Arnhem. Mijn vader vond dat niets: 'boswachter, droom maar verder'.

Ik moest eerst maar naar de HBS in Venlo en als ik dan nog wilde dan mocht het. En zo liep het. In die tijd was er op de HBS een biologieleraar Bax. Die richtte een expositie in over de Bergerheide en de dreigende afgraving. In die tijd was er een speciale heide-inventarisatie vanuit de universiteit in Utrecht. Het ging slecht met de heide in Nederland. Er verdwenen steeds meer heidegebieden en 'mijn' achtertuin met de korhoenen hoorde daarbij. Bij die inventarisatie werd de Bergerheide als zeer waar-

devol aangeduid. Toen raakte ik nog meer gemotiveerd om het vak in te gaan. Ik ben nog in Wageningen op de universiteit gaan kijken, maar dat vond ik veel te academisch en dus werd het toch de Hogere Bosbouwschool, nu Hogeschool Larenstein. Het was een bijzondere tijd met veel milieuproblematiek, grootschalige ruilverkavelingen maar ook het rapport van de Club van Rome met 'grenzen aan de groei'. Via mijn stages kwam ik in heel Nederland en zo ook een tijdje bij Het Limburgs Landschap op de Hamert en ook in Zuid Limburg. Mijn eerste baan was in Wageningen bij de Dorschkamp, Rijksinstituut voor Onderzoek in de Bos- en Landschapsbouw. Aansluitend kwam ik bij Het Geldersch Landschap & Kasteelen, onze zusterclub in Gelderland. Op het laatst was ik daar hoofd terreinbeheer. Toen door het vertrek van Ton Verstraelen de functie van directeur vrijkwam bij Het Limburgs Landschap was dat een prachtige kans om weer in mijn eigen provincie te gaan werken.'

ACTIE VOEREN

'In 1973 heb ik in Bergen de Natuur-

wacht opgericht met een actiegroep tegen de afgraving van de Bergerheide. Juist de mensen die in Nieuw-Bergen waren komen wonen, notabene op de grond waar eerst onze boerderij lag, beseften hoe mooi het er was en die gingen meedoen met de protesten. Dat ik actie voerde leverde vanuit het dorp wel stevige reacties op. In die tijd was net de Milieufederatie opgericht met Henk Vijverberg en bij Het Limburgs Landschap was Ton Verstraelen komen werken als planoloog. Die heb ik toen benaderd. Via een stage was ik ook met Natuurmonumenten en met Natuur en Milieu in contact gekomen. Ik ben naar hun hoofdkantoor gegaan en met zijn allen is er toen een plan de campagne gemaakt. Zo zijn we onder andere met een bosje bloeiende hei in estafetteloop naar staatssecretaris Wim Meijer gegaan, van Gewest tot Gewest kwam langs en via via kwam het dossier bij het kabinet en bij de provincie terecht. Daardoor kreeg het toenmalige Rijksinstituut, het RIN, de opdracht om het gebied extra te bestuderen en die bevestigden de uitzonderlijke waarde van het gebied. Toen hadden we geluk.

Omdat er ijzer in de grond zat kon er tijdelijk geen mooie beton van het zand gemaakt worden en vertraagde de winning. Een groot deel, denk maar aan het Reindersmeer, is later toch weer afgegraven, maar het belangrijkste deel, de Bergerheide, bleef gespaard. Het Limburgs Landschap, vooral in de persoon van Ton Verstraelen, voerde een groot deel van de formele procedures. Met hun Bosserheide als zuidelijke 'pijngrens' zie je hoe belangrijk eigendom is bij natuur beschermen. Daar kon niet zomaar worden verder gegraven. Aan de noordkant dreigde echter een groot verlies. Door de Raad van State werd daar echter ook een 'pijnlijn' getrokken. Tot daar en niet verder, zo luidde hun uitspraak. De restant ruimte voor ontgronding werd benut om het geheel natuurvriendelijk af te werken. Het is mooi om te zien dat als je een visie hebt en die weet vol te houden dat je dan stukje bij beetje je doelen kunt verwezenlijken. Bij de afwerking hebben we juist samengewerkt met de ontgronders en kijk eens hoe mooi het om het Reindersmeer is geworden. Het was daarom voor mijzelf bijzonder dat, toen ik in 1996 directeur-rentmeester was geworden bij Het Limburgs landschap, het toenmalige Nationaal Park De Hamert uitgebreid kon worden van Reindersmeer en Bergerheide tot aan de A 77 bij Gennep: Nationaal Park De Maasduinen. Maasduinen is een streeknaam geworden, die eerder weinig gebruikt werd. Het is Het Limburgs Landschap geweest met haar rapport 'Maasduinen, groene schakels langs een rivier' die het gebied zonder naam eind jaren negentig definitief op de kaart heeft gezet. Nu zie je die naam overal, verzorgingshuis, apotheek, hostellerie en bungalowpark, alles noemt zich nu Maasduinen. Zo

staat de streek ineens letterlijk op de kaart. De bewoners zijn trots op hun natuurgebied en de toeristische ondernemers kunnen er geld mee verdienen en zorgen zo en passant voor werkgelegenheid.'

MEEBEWEGEN MET 'MODER MAAS'

'Ons werk vraagt in een druk Nederland om veerkracht. Er zijn zoveel belangen. Dat zie je ook rond de Maas. In mijn kindertijd hadden we in Bergen met hoog water gewoon vrij van school omdat die niet bereikbaar was. Mijn ouders praatten altijd over het hoogwater van 1926. Dat wat nu ons natuurreservaat de Heukelomse Beek is, overstroomde regelmatig, een nevengeul *avant la lettre*, maar het peil van 1926 werd nooit meer gehaald. Toen kwamen de hoogwaters van 1993 en 1995, hoger dan gewend, maar nog geen 1926. Overall werden kades aangelegd, het Maasdal werd zo in een 'corset' geperst. De mensen zagen 'Moder Maas' vooral als bedreiging, stonden er steeds meer met de rug naar toe, beseften echter tegelijk dat het anders moest. Het was ook de tijd van tot de verbeeldingsprekende plannen, zoals 'Levende Rivieren' van het Wereld Natuurfonds of het Grensmaasplan en later ook de plannen voor de Zandmaas van de Maaswerken. Als gezamenlijk Limburgse natuurorganisaties brachten we toen 'Toekomst voor een Zandrivier' uit. Met de gemeente Venlo ontstond het initiatief 'Maascorridor', waarbij de bewoners de rivier weer omarmden en er samengewerkt werd aan meer ruimte voor de rivier. Provincie en Rijk sloten hierbij aan en hun aanpak voor de hele Maas werkte inspirerend. De waterkwaliteit was dankzij allerlei acties aanzienlijk beter geworden en met meer ruimte kon de

Maas ook weer natuurlijker worden. Het zag er financieel ook hoopvol uit, maar toen kwam de crisis en de politiek zag zich genoodzaakt om de natuurontwikkeling in het Maasdal vooral te betalen met zand en grind uit het dal. De 'badkuipen' die er bij Roermond waren ontstaan wilde niemand meer, maar zand- en grindwinputten graven en die vervolgens opvullen met bij de rivierverruiming vrijkomend slib en dekgrond, het zogenaamde 'omputten', moest wel kunnen en zo gebeurde.

Waarom doen we dan mee? Omdat het 'next best' was en veiligheid boven al gaat. Je hoopt natuurlijk dat het niet de standaardmethode wordt, want daarmee wordt het geologische profiel van honderduizenden jaren op de schop genomen en verdwijnt er een wezenlijke waarde van ons Maasdal. Maar als er metershoge dijken moeten komen protesteert ook iedereen. Bij de verdergaande rivierbeveiliging zou er juist daarom ook gekozen moeten worden voor een breder rivierdal, verleg de dijken waar

'Ik heb toen ook nog de laatste korhoenen gezien op hun baltsplaatsen in de Maasduinen. Omdat ik vaker met Wim Janssen en Tinus Laarakker mee mocht op hun ronde als jachtopzichter, leerde ik het veld ook heel anders zien, zeg maar door de ogen van de natuurliefhebber.'
Foto Buiten-Beeld, Ronald Messemaker.

'We zien dat ook aan de gemeentes die graag met een voor hen nabije en 'eigen' club werken. Venlo met de Grote Heide, Roerdalen die natuurgebied aan ons toevertrouwde en waarmee we samen werken aan de Heerlijkheid Montfort, Beek met de Oude Pastorie, Eijsden-Margraten met Hoogcruts, Kerkrade met de Anstelvallei en Nieuw-Ehrenstein [foto Henk Heijligers] en recent Leudal met de Grathemermolen. Heel vaak komen initiatieven daarvoor uit de eigen gemeenschap, zoals bij de gemeente Stein, die onder andere de kasteelruïne Stein en de buitenplaats Elsloo aan ons toevertrouwde en zo zijn er nog meer voorbeelden, te veel om op te noemen.'

dat kan. De rivier kan nu, vanwege de kades, niet meer meegroeien in het huidige dal. De langetermijnvisie en de kortetermijnplannen, die matchen vaak niet. Ik hoop dat hier het gezond verstand zal zegevieren.'

MAATSCHAPPELIJK MIDDENVELD

'Je ziet ook dat de politiek wel degelijk langetermijnvisies durft te formuleren, zoals bij de EHS [Ecologische Hoofdstructuur, red.]. Dat concept was uniek in de wereld. Maar we weten ook dat er altijd weer momenten zijn, waar de overheid dan ineens weer op korte termijn denkt. Dan is het goed dat er een Limburgs Landschap samen met de andere groepen in het maatschappelijk middenveld is, die de overheid herinnert aan die langetermijnvisie en er ook pal voor staat. Die lange termijnkeuzes zijn immers basisvoorwaarden voor het leven. Natuurlijk kun je soms even gas terugnemen als er op korte termijn brood op de plank moet komen, maar een goed onderbouwde visie moet je niet loslaten. Denk ook aan de komende generaties. Daarom is het ook zo goed

dat in de jaren negentig de particuliere terreinbeheerders zoals Natuurmonumenten en Het Limburgs landschap naast Staatsbosbeheer als partner mee gingen werken. Dankzij de ideeën uit de EHS hebben we veel natuurherstelprojecten kunnen uitvoeren. Daardoor konden er hoogwaardige natuurverbindingen gemaakt worden en dat in een zo dicht bevolkt land. Dat was wat het op wereldschaal zo uniek maakte. Dat werkte overtuigend. Er is echter weinig zo veranderlijk als politiek beleid. De crisis kwam en er werd stevig ingegrepen in de plannen voor de EHS. De tering werd naar de nering gezet en er werd een nieuwe naam bedacht, het NatuurNetwerk Nederland. De basisgedachte is er nog steeds maar het is wel een uitgekilde EHS zeker qua oppervlakte, maar ook de einddoelen staan onder druk. Als particuliere organisatie blijven wij echter de langetermijnvisie als onze stip op de horizon zien. Die kant gaan we uit en dankzij ons maatschappelijk draagvlak kunnen we daar aan blijven werken. In wezen zijn we zo een ongelooflijk belangrijk instrument voor de overheid om

algemene doelen te bereiken. Het blijft echter raar dat we ondanks wat we zo bereiken, we bij iedere nieuwe generatie politici weer dezelfde vooroordelen over ons werk moet weerleggen.'

GROOT DRAAGVLAK

'Als ik zie in die ruim 20 jaar dat ik hier mocht werken wat voor een fantastisch draagvlak we hebben. Ik hoor het in ons netwerk: de mensen zijn trots op hun Limburgs Landschap. Natuurlijk zijn daar de Beschermers, al die huishoudens die ons steunen, daarnaast meer dan 70 bedrijven, voorwaar niet de minsten en voorts de grote aantallen vrijwilligers. Dat ziet de politiek ook en zij zien ook de mooie natuur- en erfgoedprojecten die gerealiseerd zijn en wat te denken van de redding van Kasteeltuinen Arcen. Daar ontstaat breed draagvlak door. Voor het behoud van draagvlak moet je wel blijven presteren. Dat verbaast me nog steeds, dat we ondanks ons kleine team zoveel projecten realiseren. Onze manier van werken, om samen met anderen de kar te trekken, werpt vruchten af. Zo kun je de vaste formatie zo klein

mogelijk houden, dat geeft rust en via projectfinanciering kun je projecten verantwoord oppakken. Dat we daarbij ook zelf geld mee kunnen brengen dankzij de Nationale Postcode-loterij, onze Bedrijvenstichting Robur, de erfenissen en legaten en natuurlijk de jaarlijkse bijdragen van onze Beschermers maakt ons een aantrekkelijk partner. 'Ik weet niet of het aan de 'uitdijende' wereld ligt met internet en zo, maar de behoefte aan eigen identiteit groeit. Mensen zoeken weer éigen herkenbare verhalen. Landschap is erfgoed en dus zit het landschap vol met die verhalen.'

KASTEELTUINEN ARCEN

'Een heel bijzonder project is natuurlijk Kasteeltuinen Arcen. Die parel van Noord-Limburg met al zijn investeringen uit het verleden mocht niet verloren gaan en toen het nodig bleek hebben we het beheer zelf ter hand genomen. Natuurlijk is het bestuur daarbij niet over een nacht ijs gegaan en met de hulp van velen kon een herstelprogramma worden uitgevoerd en de exploitatie weer verantwoord opgezet worden.'

MEER DAN NATUUR

'Landschap is meer dan natuur alleen. De laatste jaren is er bij Het Limburgs Landschap steeds meer 'rood' erfgoed bijgekomen, de monumenten. Daar schrikken mensen wel eens van. Ze kunnen zich goed voorstellen wat een restauratie of een schilderbeurt van een kasteel kost. Natuurlijk zijn dat ook voor ons bestuur zware afwegingen, maar ons Nederlandse landschap is vooral een oud cultuurlandschap met enerzijds grote natuurwaarde, maar anderzijds ook met een fascinerende gelaagdheid, met lijnen en patronen uit een ver verleden. Vaak zijn die ontstaan vanuit een oude vestigingsplaats met monumentaal karakter. Het besef dat natuur en erfgoed samen in belangrijke mate ons landschap bepalen, nu, maar ook in de toekomst, is daarbij van groot belang. Daarom heeft het bestuur recent een erfgoednota op laten stellen, juist om op verantwoorde wijze ook op dit vlak beleid te kunnen voeren. Het bestuur hanteert daarbij

het standpunt, dat de aanvaarding van nieuw erfgoed er niet toe mag leiden dat de instandhouding van het reeds aan onze zorgen toevertrouwd bezit in gevaar komt.'

GEDREVEN TEAM, VERSTANDIG BESTUUR

'Door de brede samenstelling van ons bestuur kunnen we ook een brede afweging maken. Als we bij hen niet alle vragen kunnen beantwoorden, dan is het plan onvoldoende doordacht. Dat is al die tijd voor mij de belangrijkste taak geweest. Gedreven door de doelen en het enthousiasme van het team, voortdurend werken aan de verbinding om het ons gegeven vertrouwen steeds weer waar te maken, primair bij ons bestuur, maar indirect en zeker niet minder belangrijk bij onze partners en achterban om zo samen te kunnen blijven werken aan een mooier Limburg. Er is in die ruim 20 jaar veel gelukt en natuurlijk zaten daar ook regelmatig spanningen bij.

Juist omdat het bij ons werk echt ergens over gaat, neem je elkaar regelmatig de maat, zowel binnen de organisatie als daarbuiten. Ik ben echter apetrots op het gezamenlijk bereikte resultaat.

Voor de komende jaren staan er weer grote veranderingen in ons landschap op stapel. Denk aan de transitie in de landbouw met minder opvolgers. Komt er nog meer schaalvergroting, of juist meer aandacht voor landschap? Natuurinclusieve landbouw is de nieuwe kreet. Ik hoop van ganser harte dat dit gaat lukken. En wat te zeggen van de energietransitie met op de meest ongelukkige plaatsen plannen voor hoge windturbines? Hoe hier sturing aan te geven ten dienste van een mooi landschap? En voorts het klimaatdossier met het hoogwaterbeschermingsprogramma, maar ook met een aanpak om verdroging te beperken. Kortom hoe zorgen we voor een veerkrachtig natuurlijk watersysteem? De meerwaarde van de gerealiseerde en nog te realiseren natuur op

basis van het NatuurNetwerk Nederland zal zich ook in die zin naar de toekomst steeds meer bewijzen.

We hebben al een hoop bereikt, dat blijft. Juist in de zone tussen overheid en markt ligt onze kracht. Onze club kan daartussen verbinden en het verschil maken gericht op een betere leefomgeving. Die rol wordt breed erkend.

Ik heb mij daar bijna 21 jaar voor ingezet en steeds het vertrouwen gekregen van enerzijds mijn collega's en ons bestuur, maar anderzijds ook over een breed vlak van onze achterban. In het bijzonder wil ik ook ons provinciebestuur daarbij noemen. Het was een voorrecht om de positie van directeur-rentmeester te mogen bekleden en met enige weemoed, maar vol vertrouwen laat ik het nu aan mijn inmiddels al vol in functie zijnde opvolger Wilfred Alblas. Wilfred veel succes met de mooiste baan van Limburg.'

TEKST: EDMOND STAAL

'Door voor kwaliteit en authenticiteit te gaan staat Kasteeltuinen Arcen weer als een huis. Door een gastrij team van medewerkers en vrijwilligers, die de gasten mooie dingen laten zien 'verkoopt' het zich als vanzelf en stijgen de bezoekersaantallen weer jaar op jaar. Het is ook fijn dat al die inzet beloond wordt door goede reacties van onze bezoekers.' Foto Henk Heijligers.

'Er zijn gelukkig veel mensen die zich willen inzetten voor dat 'eigen' landschap. We hebben zoveel enthousiaste vrijwilligersgroepen. Bij Stein, Elsloo, Bleijenbeek, bij de Natogroeve in de Cannerberg, Nationaal Park de Maasduinen, bezoekerscentra en dan heb ik de inventariseerders, beheer-vrijwilligers en excursiegidsen nog niet eens genoemd.' Foto Henk Heijligers.